

LIBRIS

We know
books

© Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, Sector 6,
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: 021 348 14 74
0733 131 145, 0728 084 802
difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: 021 348 14 74
0728 084 802, 0733 131 145
contact@edituraeikon.ro
www.librariaeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de
Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CHIVU, IULIAN

Ceia lume : studiu de etnosofie escatologică / Iulian
Chivu. - București : Eikon, 2024
ISBN 978-606-49-1228-2

39

Ilustrație: *Suflete blestemate ale râului Styx*

DTP: Mihăiță Stroe

Editor: Valentin Ajder

Iulian Chivu

Ceia lume

studiu de etnosofie escatologică

E I K O N

București, 2024

Cuprins

Argumentatio.....	5
-------------------	---

Partea I

1.1. Escatologia lumii primitive.....	13
1.2. Orientul și Facerea Lumii: Dravidienii.....	21
1.3. Cosmogonie hindusă.....	23
1.4. Atman – Sufletul vedic.....	27
1.5. Imaginea tibetană a morții.....	35
1.6. Lumea spirituală asiro-babiloniană.....	39
1.7. Egiptul – misterele dualiste ale vieții și morții.....	50
1.7.1. Gnosticismul egiptean precreștin.....	52
1.7.2. Dincolo de viață – himeră și adevăr.....	57
1.7.3. Influența mediteraneană a culturii egiptene.....	63
1.8. Grecia și începuturile culturii occidentale.....	66
1.8.1. Și totuși, sufletul.....	71
1.8.2. Contribuția Romei.....	80
1.8.3. Funeralii. <i>Mnemosyne</i>	85
1.9. Din escatologia marilor religii.....	92
1.9.1. Escatologie hindusă.....	94
1.9.2. Escatologie islamică.....	102
1.9.3. Escatologie iudaică.....	107
1.9.4. Escatologie creștină.....	113
1.9.5. Raiul și Iadul - bipolarizarea sufletului.....	120
1.9.6. Iadul, un <i>τοπος αποτος</i>	124
1.9.7. Raiul – <i>τοπος καρατος</i> sau țărnul promis.....	128
1.9.8. Tradiția și sacralitatea.....	130

2.1. Cosmogonie românească.....	135
2.2. Existențialism identitar românesc	143
2.3. Orientări în cercetarea etnologică.....	148
2.4. Reflexivitate tradițională.....	151
2.5. Nașterea <i>întru</i> destin.....	157
2.6.1. Moartea; pragul, agregarea	166
2.6.2. Semnele subiective ale morții	177
2.6.3. Riturile agregării	182
2.6.4. Doliul și Vămile.....	194
2.6.5. Genuri ale simțirii reflectate:	
– Bocetul	204
– Colinda	217
– Balada	218
– Basmul.....	225

Partea a III-a Scientism și escatologie

3.1. Lumea de dincolo și <i>harta</i> Raiului.....	233
3.2. Escatologie contemporană	236
3.3. Parapsihologia și experimentul escatologic indus	239
3.4. Raiul fără Dumnezeu.....	243
3.5. Concluzii: Întrebări esențiale, răspunsuri amânate	251
3.5. Conclusions: Essential questions, delayed answers.....	255
3.5. Conclusions: Questions essentielles, réponses ajournées	258
3.5. Schlussfolgerungen: Wesentliche Fragen, verspätete Antworten....	262
 Bibliografie generală (selectiv)	 267

„Ce n'est donc pas le déni de la mort
qui s'offre à notre regard en Roumanie,
mais le modèle d'une mort encore maîtrisée,
au sens traditionnel du terme, c'est-à-dire un sentiment
non de rupture mais de passage...”

(Ioanna Andreescu, Mihaela Bacou;
Mourir à l'ombre des Carpates)

PARTEA I

1.1. Escatologia lumii primitive

Facerea lumii, în reflectare mitică și în raport cu autoritatea discreționară a zeului, a presupus ca alternativă refacerea ei într-o altă ordine – o necesitate care constată și soluționează imperfecțiunile primei creații. Teomahia, mitul potopului, apocalipsa și *Kali-Yuga* din hinduism sunt soluții radicale pentru contradicțiile esențiale pe care lumea le poate acumula și adânci într-un ciclu istoric, or ele rezidă în bipartiția universului și în virtuțile complementare.

Citind cercetările lui Émile Durkheim¹ și ale lui Marcel Mauss², Roger Caillois, vorbind despre substratul social al virtuților³, subliniază similitudinea dintre contradicția / complementaritatea sexelor, și raportul similar dintre Cer și Pământ, ca a fi corespunzător cu firea masculilor și a femelelor, cu lumina și întunericul, cu sudul și nordul, cu roșul și negrul, cu principele și mulțimea. Apoi stabilește că raportul pur / impur este ireversibil, iar necurăția rămâne de neispășit – criteriile care guvernează și ordonează gândirea primitivă, valabile însă totdeauna și pretutindeni. Primitivii, oriunde au fost semnați de etnologi, de antropologi sau de simplii călători, începând din secolul al XVII-lea și până în secolul al XIX-lea, au atras atenția prin anacronismul vieții lor materiale, al relațiilor și al credințelor cu care se călăuzeau în acțiune urmând

¹ *Diviziunea muncii sociale* (1893), *Regulile metodei sociologice* (1895); *Sinuciderea* (1897); *Formele elementare ale vieții religioase* (1912).

² *Schiță a unei teorii generale a magiei* (1902); *Esu despre dar* (1923)

³ *Omul și sacrul*, ed. a II-a, Ed. Nemira, Buc., 2006, p. 80.

ca existența în primitivism să fie căutată în detalii de arheologi, de istorici și de antropologi pe baza argumentelor rezultate din observații care le-au constatat în special prin cultura materială și prin incipiențe ale vieții religioase. Ar fi de amintit câteva nume care au lăsat opere importante în domeniu, citate de bibliografiile uzuale, precum Herodot, Diodor din Sicilia, J.G. Frazer, Fr. Graebner, Br. Malinowski, L.H. Morgan, R. Thurnwald, Edward Tylor etc. Un studiu remarcabil prin structura și exhaustivitatea lui este, în cultura noastră etnologică, cel al lui Nicolae Petrescu, *Primitivii*⁴, care face capitole speciale din magie (XIII), religie (XIV) și din mentalitatea primitivă (XV).

Scrutători ai lumii invizibile, primitivii au fost constant preocupați de experimente mistice, de arta magiei și au făcut din acestea mijloace de contemplare și chiar de control în lumea intuită dincolo de viața lor de fiecare zi. În perspectiva vieții religioase, credințele lor atât de bogate și uneori contradictorii au relevat paradigmatic nevoi socioculturale pe seama cărora vor evolua istoricește, deși vor continua să rămână statornici în aspecte fundamentale ale credințelor despre univers, viață și moarte. Din lumea melaneziană, conceptul de *mana* a denumit la mai toate populațiile primitive, prin translare, puterea magicianului de a controla și de a provoca efecte magice, dar și de a comunica cu lumea spiritelor.

Această lume a spiritelor s-a întemeiat pe credințele primitivilor despre sufletele celor morți, în legătură cu care au imaginat un univers sumbru față de care trebuia multă grijă rituală spre a anihila orice manifestare malefică și de necontrolat care s-ar fi repercutat asupra urmașilor și a comunității. Așadar, Nicolae Petrescu este îndreptățit să creadă, spre deosebire de animismul lui Tylor⁵, că pe

⁴ Trimiterile noastre privesc ediția apărută în colecția *Mythos* a Ed. Saeculum I.O., Buc., 2003.

⁵ Cu trimitere la *Researches in to the Early History of Manchild and the Development of Civilization*, London, 1878.

scama cultului morților s-au manifestat formele primare ale religiilor, pe simțământul de respect. „Se pare că oamenii au venerat mai întâi morții. I-au venerat fie din teamă, fie dintr-un sentiment de recunoștință pentru părinții și conducătorii lor, fie din credința că ar putea să învie sub o formă sau alta.”⁶ Și, mai crede Nicolae Petrescu, nu cultul zeilor a determinat cultul morților, fiindcă sunt triburi de primitivi care nu au zei, dar au un pronunțat și conservator cult al morților; se cunoaște reticența primitivilor cu care s-au ferit de orice inovații în acest sens, fiindcă aceasta ar fi în contradicție cu propriul trecut și cu propria experiență.

Credința în viața postumă s-a întemeiat în funcție de puterea de cugetare a primitivului pe dragostea lui de viață, pe credința în nemurirea sufletului și în ideea unui timp postum pentru ispășirea păcatelor. Și totuși, pentru indienii *Bakairi* din Brazilia, potrivit lui Karl von den Steinen⁷, moartea nu este decât o potențialitate: fiecare om poate să moară – credeau aceștia. După J.G. Frazer⁸, citat de N. Petrescu, indigenii din Noile Hebride, ca și cei din Banks și Solomon, socotesc că, la început, oamenii nu mureau, ci își schimbau doar pielea, precum șerpii. În numeroase alte triburi, s-a semnalat păstrarea cadavrelor celor morți într-o colibă și, în situații de cumpănă, descendenții veneau și le cereau sfaturi.

Pe de altă parte, în islamism se practică pelerinajul la morminte, din același cult al morților, iar în China s-au adoptat de timpuriu norme sau legi speciale pentru protecția mormintelor, în vreme ce, de pildă, în Congo, tribul *Bambutii*⁹ nu cunoaște cultul morților, dar păstrează cu sfințenie lucruri rămase de la cei dragi care au decedat. De la *olmeci* nu se cunosc destule lucruri despre

⁶ *Primitivii*, p. 298/

⁷ *Unter den Naturvölkern Zentral-Brasiliens* -1897, p. 303.

⁸ *The Belief in Immortality and the Worship of the Dead*, London, 1913, vol. I, p. 49.

⁹ Paul Schembesta; *Bambutii – die Iwerge von Kongo*, Leipzig, 1932, p. 147.

credințele legate de morți și suflet, însă se știe¹⁰ că în preajma mormintelor se îngropau obiecte prețioase, probabil aparținătoare celor decedați.

Obiceiurile la înmormântare, consemnate de N. Petrescu, sunt diverse: la tribul african *Wa-Giriama* bărbații morți sunt așezați pe dreapta, în timp ce femeile sunt așezate pe stânga; la africanii *Bongo*, bărbații sunt înhumați cu fața spre nord, iar femeile spre sud, de asemenea Frazer amintește de tribul *Damara* ai cărui membri se tem să se atingă de cei morți, dar calcă pământul de peste ei cu picioarele ca să nu se mai întoarcă din drumul lor, Măsurile de protecție împotriva spiritelor celor morți sunt extrem de variate, unele de-a dreptul agresive (mutilarea cadavrelor – tribul *Tupi*, din America). În insulele Fiji, până să treacă sub stăpânire engleză, bolnavii incurabili se abandonau sau chiar se înhumaau înainte de a muri, iar invalizii erau uciși prin strangulare.

La indienii din California, mortul este dus în coliba lui și ars împreună cu aceasta, apoi numele lui era tabu fiindcă ar fi adus daune celor rămași în viață. Un obicei similar e semnalat și la *iakuții* din Siberia. Semnificative sunt și obiceiurile și credințele indigenilor congolezi (pimeii *Bakango*) unde „moașa comunității sapă groapa, iar preotul-medic (*Ischumu*), ajutat de alții, așază cadavrul în mormânt. Mortul zace întins pe spate și cu fața spre locul lui de naștere. După credința indigenilor, el va învia și va lua loc iar în clanul său.”¹¹

De amintit credința indienilor nord-americani *Zuni* după care se spune că spiritul mortului rămâne și colindă patru nopți după deces în jurul satului, iar rudele lasă poarta și ușile deschise ca acesta să intre și să iasă în voie – credință similară cu aceea practicată de români în primele patruzeci de zile de după deces, când se

¹⁰ Jacques Soustelle; *Olmecii*, Ed. Meridiane, Buc., 1982, p. 56.

¹¹ N. Petrescu, op. cit., p. 308.

pune pentru sufletul însetat al mortului o cană cu apă, afară, lângă ușa de la intrare în casă și chiar o bucată de pâine, o *cută* de zahăr sau un covrig. Trupul celui mort pretinde și primește la multe triburi ungeri purificatoare (în Noua Guinee, la *papuași*), kirghizii își îmbracă morții în haine albe, curate, le vizitează timp de patruzeci de zile mormântul și îi deplâng; cei din Madagascar revin periodic la mormânt, deshumează cadavrul și îi schimbă acoperământul cu altul curat; melanezienii își îngroapă morții în tufișurile de la marginea localității chiar a doua zi după deces, iar femeile sunt plătite ca să-i bocească¹² aidoma unor tradiții din Transilvania despre care scria și G. Coșbuc.

În Africa, negrii din Angola țin mortul mai multe zile în casă și în acest timp bat tobele, dansează, ba chiar practică și desfrâul fără nicio reținere și fără teamă de profanare, respectul multor primitivi față de mort arătându-se prin cheltuielile opulente legate de deces. Doliul este practicat de rudele apropiate ale mortului, de obicei de soție, iar însemnele acestuia (de obicei vestimentație de culoare neagră) sunt arse într-o ceremonie specială după șase luni. Credințele legate de moarte și de descendență au condus până la animism, fetișism și totemism în ideea de reprezentare a strămoșului comun pentru care, într-o altă ordine de idei, derulează ceremonii de reiterare specifice. Ideea de suflet este cunoscută în chipuri diferite de primitivi, uneori e dedusă din practici și credințe legate de moarte și înmormântare, iar alteori e exprimată de ei în principii și ca norme obligatorii a căror nesocotire ar atrage consecințe nefaste.

În principiu, primitivul, după cum se vede, rămâne sobru sau cel puțin rezervat în legătură cu reprezentările lumii de după moarte pe care însă o afirmă cu convingere; se mulțumește să

¹² Obiceiuri similare descrie și Gail Kligman (*Nunta mortului*) pentru localități din nordul Transilvaniei.

facă aprecieri doar în temeiul a ceea ce este real, în seama a ceea ce cunoaște, iar imaginația lui merge doar până la ipoteze, până la reprezentarea propriilor așteptări și nu mai mult – chestiune pe care o exprimă de-a lungul timpului folclorul popoarelor, mai ales basmele fantastice, bocetele, colindele de mort și mai puțin baladele. *Viața* de după moarte este pentru primitiv o certitudine, crede în ea, dar nu o poate detalia în lipsa materialității datelor ei.

Reprezentările sunt de aceeași natură cu visele și sunt acceptate în comunitate ca atare apoi, în acest temei, se afirmă *sacralul* și *religiozitatea*. Otto Rudolf¹³ prefigura categoria *numinosului* ca intensitate a trăirii covârșitorului în sufletul omului¹⁴ și care poate ajunge la *tremendum* – teroarea mistică sau ceea ce grecii numeau *sebastos*. Imaginația primitivului din toate timpurile este prodigioasă de la reprezentările sufletului până la *transmigrarea* lui. N. Petrescu¹⁵ reține că primitivul apreciază sufletul ca echivalentul trăsăturilor individuale ale unui om, însă în limita materialității lor, încât sufletul poate fi *vizibil* și se face simțit¹⁶, ca în cazul indigenilor din Noile Hebride, ori este localizat în diferite părți ale trupului – indigenii din Columbia cred că omul are patru suflete așezate în diferite organe ale sale¹⁷, iar cei din insulele Liti, Moa și Lakor socotesc sediul acestuia în organele genitale. Sufletul pruncului nou-născut este de la tatăl său, iar trupul de la mama sa¹⁸, cum cred indienii nord-americani. O serie de credințe despre detașarea sufletului de trup la numeroase triburi primitive se leagă tot

¹³ Rudolf Otto; *Das Heilige*, 1917.

¹⁴ Ries, Julien; *Sacralul în istoria religioasă a lumii*, Ed. Polirom, Iași, 2000, p. 37.

¹⁵ op. cit., p. 326.

¹⁶ Basmul fantastic ajunge să cântărească sufletele eroilor înainte de confruntare, spre a anticipa victoria (*psihostazie*).

¹⁷ Wilhelm Wundt (*Völkerpsychologie*), în cele zece volume de psihologiei populare, găsește pentru fiecare suflet funcții speciale.

¹⁸ op. cit., p. 327.

de materialitatea acestuia, iar la fijieni se crede că omul are două suflete¹⁹; unul întunecat – în umbra omului²⁰, iar al doilea, luminat, e însăși imaginea acestuia. Puterile șamanilor pot determina doar sufletul secundar, care poate părăsi trupul și în timpul somnului, însă e muritor odată cu omul, iar nu pe cel veșnic care merge spre cer.

Și tot Nicolae Petrescu scrie despre credințele nedepășite încă ale melanezienilor care admit moartea ca o despărțire a sufletului de trup, sufletul continuându-și conștient existența în alt plan, precum și nevoia de a opri lamentațiile după cel decedat odată cu încheierea perioadei de doliu, ca să nu tulbure existența postumă a sufletului acestuia; deci sufletul plecat rămâne încă sensibil la bocetele și rugămintile celor din clan care le supraviețuiesc.

Așa de pildă, dacă un șef de trib din Africa de Vest dorește să transmită o dorință către tatăl său, decedat, cheamă un sclav și-i încredințează această dorință, apoi îl ucide pentru ca sufletul lui, ieșit accidental din trup, să ducă cu el mesajul către destinatar. Primitivii din Nicaragua, sub determinarea diferențelor sociale, credeau că sufletele celor care trăiau în îndestulare urcă la cer după moarte și vor continua să trăiască acolo împreună cu zeii, iar sufletele celor săraci vor pieri odată cu trupurile lor.

De altfel, preocuparea pentru drumul sufletului după moarte se detaliază și se păstrează suficient în folclorul popoarelor și în aceleași limite ale reprezentărilor care nu depășesc orizontul material al vieții. Cei din Fiji, despre care am mai amintit, indicau un *topos* precis (o stâncă sau o pădure) unde sufletele răposaiților urmau să fie judecate, motiv de pelerinaj pentru cei rămași în urma lor.

¹⁹ Levy-Bruhl (*Les Fonctions mentales dans les sociétés inférieures*) vorbește despre șapte suflete (magia cifrei 7), tot așa cum afirmă aceasta și folclorul popoarelor.

²⁰ În basmele fantastice, întâlnim *sufletul exterior*, cântărit (*psihostazia*) în aperecerea șanselor înainte confruntării cu alt erou.

Băștinașii australieni vorbeau și ei despre o insulă îndepărtată, spre apus, unde mergeau sufletele celor morți.

Vechii mexicani, *aztecii*, în ideea de *transmigrare* a sufletului (împreună cu destinul său) obișnuiau să dea unui nou-născut numele unui strămoș care a trăit în onoare și îndeplinire²¹. De fapt, lumea precolumbiană a Americii Centrale, din Mexic până în Peru, comparativ cu celelalte civilizații, conduce spre orientări care au evoluat nu în opoziție cu acestea, ci sub înrâuririle unei civilizații dispărute, civilizația *maya*, către care trimit credințele și obiceiurile lor comune. Un studiu modern, remarcabil, al acestora, este datorat lui Lewis Spence (*The Myths of Mexico & Peru* – 1913²²). Lucrarea valorifică resursele arheologice și istorice și se adresează înainte de toate celor interesați de relicvele culturii materiale și nu lipsesc interpretările mitologice ale statuiilor *mayase*, *incașe*, *olmece*, *toltece*, *aztece* etc.

Se prezintă pe larg, cu argumentul arheologic și cu interpretarea lui după decorațiuni, inscripții și abia mai apoi după obiceiuri, zeități rivale care conduc spre zeul unic Tezcatlipotca sau a lui Quetzalcoatl, culte ale Soarelui, și nu în cele din urmă la codexurile interpretative – o *Carte a morților mexicană*, o alta aparținând toltecilor (*Teo-Amaxili*) sau *Cartea Divină*, identificată ulterior a fi *Codul maya de la Dresda* –, se dau apoi informații despre calendare, despre calculul anilor, ciclul nașterilor și groaza de ultima zi²³: „O anumită perioadă de timp se încheia – o perioadă considerată a fi fixată de ordinea divină – și era dinainte stabilit că la încheierea uneia din seriile de 52 de ani, timpul pământesc se va opri, iar universul va fi distrus. Cu ceva timp înaintea ceremoniei *toxilmolpilia*

²¹ Bernardino de Sahagun; *Istoria generală a lucrurilor din Noua Spanie*. Ed. Meridiane, Buc., 1989, p. 216.

²² Trimiterile se fac la ediția românească tipărită la Ed. Herald, Buc., 2009 sub titlul *Mituri precolumbiene*.

²³ Vechii mexicani credeau în cicluri ale timpului de câte 52 de ani (p. 45).

(încheierea setului de ani), mexicanii se abandonau unei stări de adorare extremă, iar cei care se simțeau păcătoși erau cuprinși de o spaimă teribilă²⁴. În concluzie, văzând credințele despre suflet, despre existența lui de după moarte, despre distrugerea ciclică a lumilor, vom constata că nici astăzi nu s-au găsit răspunsuri mai concrete, mai satisfăcătoare și că, dacă lumea de aici este cunoscută destul, despre *lumea cealaltă* nu știm mai multe decât primitivii despre care am vorbit.

Orientul și Facerea Lumii:

1.2. Dravidienii

Recursul la asumările istoriei este unica soluție în situațiile în care istoria are ca însăși incertitudini; cazul primelor populații ale lumii lasă deschisă o problemă care și așa admite uneori o cronologie aproximativă. Despre *dravidieni*, popor *ne-arian* semnalat în sudul Indiei, argumentele istoriei, atâtea câte sunt, susțin că ar fi ajuns acolo în urmă cu circa 12.000 de ani, referință care îi așază, istoricește, înaintea egiptenilor și a altor populații asiatice. *Dravida* era denumirea dată, în sanscrită, popoarelor statornicite în sudul Indiei și care preexistă altora care s-au stabilit în același spațiu oriental mai apoi. Lingvistic, s-a putut face legătura între *dravida* și variantele acestui cuvânt (*dramila/ damila*) cu limba *tamil* care include cele douăzeci și șase de dialecte vorbite de mai mult de 250 de milioane de dravidieni (cu comunități de mărimea a 30-70 de milioane de vorbitori) din India de sud, India centrală și Pakistan. Legende spun că *tamilii* ar fi fost un imperiu preistoric; teosoful William Scott-Eliot (1849-1919), scria despre dravidieni

²⁴ op. cit., p. 45.

când comenta rădăcinile raselor și Povestea Atlantidei (*The Story of Atlantis* -1896).

Georges Dumézil (1898 -1986), istoric francez al religiilor și civilizațiilor, pleacă și el de la această premisă când angajează cercetările din monumentalul său studiu *Mit și epopee* (1968 - *Mythe et épopée, I. L'idéologie des trois fonctions dans les épopées des peuples indo-européens*). El nota în prefața acestui studiu: „Oricât de îndepărtate în timp ar fi presupuse migrațiile, oricât de diversificat ar fi concepută limba indo-europeană comună (la începuturile ei), ea și-a îndeplinit totuși funcția de limbă, fiind un păstrător și un vehicul de idei...”²⁵ Argumentele lui Dumézil se extind în cuprinsul studiului asupra marilor civilizații în raport cu mitologia, limba aducând de fiecare dată probe plauzibile în planul semnificării, dar și al etimologiei.

Contrar acestora, se situează teoria lingvistică *elamo-dravidiană* sau a genezei caucaziene a popoarelor dravidiene. Spațiul spiritual în care cultura și civilizația acestora se va fi conservat și va fi continuat să se manifeste contrazic teza originii caucaziene a acestora din lipsa urmelor translării unui spațiu așa de vast; opiniile lui Georges Dumézil sunt, însă, împărțite de mulți alți cunoscători, și înclină spre ideea altei direcții etnogenetice, iar preexistența dravidienilor în spațiul actual al Indiei unde au interferat cu popoarele ariene care au aderat la reprezentări mitice și credințe autohtone se susține inclusiv prin limba sanscrită, una dintre cele douăzeci și două de limbi oficiale ale Indiei, semnalată aici din sec. I î. Hr. și sunt indicii că era vorbită de spiritele elevate și în ea se exprima cea mai veche cultură a lumii mijlocind comunicarea interculturală în tot spațiul hindic. Conservarea acesteia în texte și studii orientale o pune la același nivel valoric și funcțional cu limbile greacă și latină din Occident.

²⁵ Vezi *Mit și epopee*, Ed. Științifică, Buc., 1993, p. 8.

13. Cosmogonie hindusă

Fără excepție, toate popoarele au la temelia epistemologiei lor contemplative reprezentări esențiale care pun în relație de cauzalitate omul cu universul și cu propria existență – exprimarea acestor raporturi s-a făcut, însă, în chip diferit chiar și în Orient, diferența fiind ea însăși o problemă de particularizare epistemică, de apriorism și de selecție în funcție de referențialul experiențelor, convingerilor individuale și colective ale oamenilor sub ispita *adevărului*. La hinduși, adevărul experienței este totdeauna de neînlăturat (*abādhita*) și mai ales de necontrazis fiindcă, la ei, cunoașterea nu admite dualitatea (*abheda-darsana*), ceea ce garantează, în principiu, superioritatea acestei cunoașteri față de altele, asumată de una dintre cele șase școli filosofice, *Vaiśeṣika*, socotită cea mai ortodoxă dintre toate. Sub semnul acestor școli filosofice, însăși cosmologia vedică are originalitate și se deosebește de toate celelalte.

Mircea Eliade²⁶, din perspectiva ritualistă, identifică una din temele cosmologice hinduse în *Rig-veda* (X.90) în cunoscutul imn *Puruṣaśūkta*, în care *Puruṣa* (omul) proclamă modelul androgenului ca zămislire a simbolului creator feminin, *Varāj*, care îl va naște ca atare mai apoi, situație în care se află și gnozele dualiste precreștine ale Orientului apropiat. Upanișadele îi vor consacra spații largi; vom vedea pentru unele detalii *Chandogya Upanishad* – una din primele nouă upanișade dintre cele 108, câte numără sistemul lui Mukṭika, și este datată între secolele al VIII-lea și al VI-lea î.Hr. Orientalistica, în general, admite în unanimitate „cosmogoneza” vedică, cu toate că mitologia indienilor însumează circa treizeci și trei de milioane de zeități al căror număr, însă, se poate reduce la numai vreo șazeci, așa cum o face și Angelo Morretta²⁷ în sinteza

²⁶ Eliade, M.; *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Ed. Științifică, Buc., 1991, vol. I, p. 225.

²⁷ Morretta, A.; *Mituri indiene*, Ed. Tehnică, Buc., 1998.